

לעילוי נשמת
ה"ר
יוסף וולף ז"ל
ברוך חנדל הי"ד
ת.נ.צ.ב.ה.

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללוחדי "הדף היומי"

זכרון עולם
האשה החשובה
רודת צדקה וחסד
מת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר שאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

י"ד ט"י ביהמ"ד למניחי שיעור דף היומי בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

בס"ד, ה' אדר תשס"ט

מסכת בבא קמא ס"ג-ס"ט

גליון מס' 510

- ◆ שטרות כסף הם "כסף"?
- ◆ עריכת פדיון הבן בשטרות כסף
- ◆ להחזיר אתרוג גזול אחרי סוכות...
- ◆ ההבדל בין חמץ גזול לאתרוג גזול
- ◆ מה קרה למקווה כשהוסיפו לו ברזלים?

השבוע בגליון

- ◆ המקווה הלונדוני
- ◆ הכנת מלכודת לתפיסת גנבים

- ◆ מדוע "הלעיטהו לרשע וימות"?
- ◆ חובה להציל גנב מן הסכנה
- ◆ שאם תחת כל מצבה טמון מת?
- ◆ הני טעמים להרחקת בני אדם מקברים
- ◆ מיהו רבי זכריה ב"ר ידידיה?

דף סב/ב יצאו שטרות שאין גופן ממן שטרות כסף הם "כסף"?

הגמרא בסוגייתנו דורשת מן הפסוק (שמות כ"ח) "על כל דבר פֶּשַׁע", כי תשלומי כפל מושגים על גנב רק כאשר החפץ הגנוב הינו בעל ערך עצמי, כגון: כוס, ספסל או כל חפץ אחר, שערכו נובע מחמת עצמותו של החפץ. אולם, הגונב שטר חוב פטור מתשלומי כפל, מאחר ששטר חוב אינו חפץ בעל ערך עצמי, אלא כל מהותו היא אמצעי לגביית חוב (רש"י ד"ה "אין גופן" ורש"י בשבועות לז/ב ד"ה "מיעט שטרות"). מאחר ששטר חוב נטול ערך עצמי, גם נאמר בגמרא (בכורות נא/א), שאדם אינו רשאי להעניק לכהן שטר חוב תמורת פדיון בנו, כי על האב לתת לכהן כסף או שווה כסף, ושטר חוב אינו נכלל בהגדרה זו.

עריכת פדיון הבן בשטרות כסף: בתקופות קדומות שווי המטבע ביטא את ערכה האמיתי של המתכת ממנה היה עשוי המטבע. בתקופות מאוחרות יותר החל השימוש במטבעות ובשטרות נטולי ערך עצמי, שהשלטונות קבעו שהם מייצגים סכום מסוים המצוי במרתפי אוצר המדינה. יש, איפוא, לדון, אם הגדרתם של שטרות כסף אלה היא כשטר חוב נטול ערך עצמי. לשאלה זו השלכה לגבי הגונב שטרות כסף, האם הוא פטור מן הכפלה? וכן, האם אדם רשאי לקיים את מצוות פדיון הבן בשטרות אלה.

פוסקים רבים, בהם הגאון רבי יצחק אלחנן (שו"ת "עין יצחק" חלק א' י"ד סימן ל') וה"חזון איש" (יו"ד הלכות ריבית סימן ע"ב אות י'), סוברים, כי אין כל דמיון בין שטרות חוב לשטרות כסף. שכן, דווקא לשטרות חוב, שמהותם - אמצעי לגביית תשלום, אין מתייחסים כחפץ בעל ערך עצמי. אולם, לשטרות כסף, המהווים אמצעי תשלום וניתן לרכוש תמורתם עולם ומלואו, יש להתייחס כאל חפצים בעלי ערך עצמי, שהרי ייעודם הוא לשמש כמטבע עובר לסוחר. לפיכך, הגונב שטרות כסף מתחייב בתשלומי כפל, ואדם רשאי לפדות את בנו בשטרות אלה.

לעומתם, סובר ה"חתם סופר" (שו"ת ח"מ סימן קפ"ז, יו"ד סימן קל"ד), כי אמנם יש להתייחס אל שטרות כסף כאל חפץ בעל ערך עצמי, אך כל זאת בדברים שבין אדם לחבירו בלבד, כגון: תשלום כפל על גניבת שטרות כסף, וכדומה. אולם, אין האב רשאי לקיים מצוות פדיון הבן בשטרות כסף, שהרי פדיון הבן הוא מעשה מצווה, והתורה מצווה לתת לכהן "כסף", ואין אנו יכולים לכנות את שטרות הכסף של ימינו כ"כסף". כלומר: אף על פי שאפשר להגדיר שטר כסף כחפץ בעל ערך עצמי, עדיין אין הדבר מעניק לו שם של "כסף".

דבר העורך

הדרשה שנקטעה

מעשה מאלף ביותר מסופר על שניים מגדולי ישראל, הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (נפטר תקע"ד), והגאון רבי מרדכי בנט - רבה של ניקשבורג (נפטר תקפ"ט), אשר בפטירתו העיד עליו החתם סופר כי היה "רבן של כל ישראל".
שני גדולי ישראל אלו הזדמנו למקום אחד, ובעקבות מעשה שהתרחש התגלו לעין כל מידותיהם המופלאות בבין אדם לחבירו.
פעם אחת הזדמן הגאון רבי עקיבא איגר לעיר ניקשבורג, והתכוון לשבות בה בשבת קודש. רב העיר, הגאון רבי מרדכי בנט, כיבדו לשאת דרשה בבית הכנסת ולהנות את הקהל מדברי תורתו. רבי עקיבא איגר נענה להזמנתו. קהל רב מסלתה ושמנה של העיר גדש את בית הכנסת לקראת הדרשה, ורבי עקיבא איגר הטעימם מחידושי המופלאים וסברותיו מענגות הדעת. בעיצומה של הדרשה רב העיר הפנה לעברו קושיה חזקה על דבריו. רבי עקיבא איגר פסק מהרצאת הדברים, הררה בשאלה והנהן בראשו לאות הסכמה כי אכן יש בדברי הרב כדי לערער על מהלכו החריף.
מיד נקפו לבו של הגאון רבי מרדכי בנט על שכזאת עשה לגאון הגאונים, וציערו בפני קהל רב. לא היתה כוונתו אלא להכנס עמו בוויכוח כדרכם של תלמידי חכמים, כדי לחדד את הדברים הנפלאים, אך הוא לא העלה על דעתו לגרום לאורח הנכבד להודות בפני כל כי הושמט הבסיס לכל בניינו הנפלא. בו ביום מיהר הגאון רבי מרדכי בנט לאכסנייתו של הגאון רבי עקיבא איגר כדי לפייס בדברים ולהניח את דעתו, רום, להפתעתו הרבה, מיד בתחילת פגישתם גילה רבי עקיבא איגר את אזנו כי פלפולו נותר יציב ויתון ואין בקושיית רב העיר כדי לסתרו, והסביר לו את הדברים אחת לאחת.

לעילוי נשמת

מרת **מלה (מחלה) זיסר** ע"ה בת ר' יוסף ז"ל

נלב"ע י' באדר תשס"א **תנצב"ה**

הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

ה"ר **יצחק (זינדל) זוהר** ז"ל

ב"ר אהרון ז"ל

נלב"ע ט' באדר ב' תשס"ח

תנצב"ה

הונצח ע"י בניו **אהרון ושלמה זוהר** שיחיו

לעילוי נשמת

ה"ר **אהרון וינברג** ז"ל

ב"ר גרשון ז"ל ז' נלב"ע באדר ב' תשל"ג

וה"ר **דוד זאב וולקן** ז"ל

ב"ר דב צבי ז"ל נלב"ע ז' באדר תשס"ו

תנצב"ה

הונצחו ע"י ידידו
ה"ר **מנחם וינברג** שיחיו-בני ברק

לעילוי נשמת

ה"ר **שמואל יצחק הלוי גרוס** ז"ל

ב"ר שלום ז"ל

נלב"ע ה' באדר ב' תשס"ג

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו ידידו
ר' **שלום יקותיאל יהודה גרוס** שיחיו

דף סו/א גזל חמץ ועבר עליו הפסח

להחזיר אתרוג גזול אחרי סוכות...

בסוגייתנו מבואר, שאדם הגוזל מחבירו חמץ בערב חג הפסח, רשאי להחזירו לו לאחר הפסח ולומר לו "הרי שלך לפניך", אף על פי שחמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה ואין לו כל ערך כספי. זאת, מאחר שההפסד הכספי שנגרם לחמץ הוא "היזק שאינו ניכר" (רש"י סו/ב ד"ה "הרי שלך לפניך"), שהרי על החמץ עצמו אין ניכר שהוא אסור בהנאה, ואין התורה מחייבת אדם על היזק מסוג זה. לכאורה, לפי האמור, גם הגוזל מחבירו אתרוג מהודר בערב חג הסוכות, רשאי להחזירו לבעליו לאחר החג ולומר לו: "הרי שלך לפניך" אף על פי שכעת ערכו של האתרוג ירד פלאים, שכן, ההיזק אינו ניכר, ולכאורה אין הבעלים רשאי לתבעו לשלם את שווי הגבוה של האתרוג כפי שהיה בערב החג. אולם, הפוסקים נחלקו בהלכה זו.

לדעת ה"פרי מגדים" (או"ח סימן תרנ"ו ב"משבצות הזהב" ס"ק א'), אכן, כפי שהגוזל חמץ ומחזירו לאחר הפסח נפטר בכך מדין גזילה, בטענת "הרי שלך לפניך", הוא הדין לגבי אתרוג, שאפשר להשיבו לאחר חג הסוכות [עיי"ש שנסאר בצ"ע שמא צריך לשלם מדינת דגרמי].

ההבדל בין חמץ גזול לאתרוג גזול: אולם, ה"פתחי תשובה" (חו"מ סימן ס"ג ס"ק א') כתב, שיש החולקים על כך וסוברים, כי שני המקרים אינם דומים זה לזה. שכן, כאשר נתבונן, נבחין בהבדל יסודי בין חמץ שעבר עליו הפסח לבין אתרוג שעבר עליו חג הסוכות. שהנה, החמץ שעבר עליו הפסח אינו שונה במראהו מכל חמץ אחר שנאפה לאחר הפסח ומותר בהנאה, ואכן "אין ניכר" עליו שהוא אסור בהנאה. לפיכך רשאי הגנב לטעון כי איסור ההנאה מן החמץ הוא "היזק שאינו ניכר". שונים הם פני הדברים לגבי אתרוג, שהרי הכל יודעים שלאחר חג הסוכות, שווי של האתרוג הוא אפסי, ועל כן, הנזק נחשב כניכר ומוחשי ואין הגנב רשאי לטעון שהעובדה שאין שימוש באתרוג לשם מצווה היא "היזק שאינו ניכר" [עיי"ש ב"פתחי תשובה" שכתב, שנידון זה תלוי במחלוקת ראשונים].

דף סו/א קבעו ולבסוף חקקו

מה קרה למקווה כשהוסיפו לו ברזלים?

מבואר בסוגייתנו, כי דינו של כלי שחובר לקרקע באופן קבוע, אינו משתנה לעולם, ולפיכך, הוא ממשיך לקבל טומאה ואינו נחשב כחלק בלתי נפרד מן הקרקע, שכידוע, אינה מקבלת טומאה. עם זאת, כאשר חיברו אל הקרקע חפץ שאינו כלי, כגון אבן, ולאחר חיבורו אל הקרקע חקקו באבן צורת כלי, אין הכלי החקוק נחשב ככלי אלא לגבי דינים מדאורייתא, אך לגבי דינים מדרבנן הוא נחשב כקרקע.

סוגייתנו מהווה כר נרחב לדיון מסועף בין גדולי הפוסקים, אשר נדרשו לתרץ את דברי סוגייתנו הסותרים לדברי הגמרא במסכת בבא בתרא (סו/ב). ה"נודע ביהודה" (תנינא סימן קמ"ב) והגר"א (באור הגר"א סימן ר"א ס"ק ל"ד) פסקו, שיש להחמיר כדברי סוגייתנו, שלגבי הלכות מדאורייתא אין להתייחס אל הכלי המחובר לקרקע כקרקע.

הכרעת ה"נודע ביהודה והגר"א השפיעה הלכה למעשה במקומות מגורים רבים של יהודים ברחבי העולם, אשר ביקשו לבנות מקוואות בצמוד לגדות הנהרות, אך פעמים חפירה על שפת נהר כרוכה בקשיים מרובים, והיו שהציעו להביא חפצים קשיחים אל שפת הנהר, לחברם לקרקע ולאחר מכן לחקוק בהם כלי קיבול למים. אולם, מאחר שהפוסקים הכריעו, כי לגבי דינים מדאורייתא יש להתייחס אליהם כאל כלי ולא כאל קרקע, מקווה זה פסול, שהרי מן התורה אין הטבילה מועילה אלא במים המכונסים בקרקע ולא בכלי (תורת כהנים ויקרא יא/ל).

מקווה מבטון: כאשר אנו מתבוננים במקוואות של ימינו העשויים מבטון, יש להבין מדוע המקווה כשר? הרי יציקת הבטון יצרה בור מים שהוא בעצם כלי גדול המחובר לקרקע, וטבילה בכלי אינה מועילה, כאמור!

ובכן, יש להבדיל בין שני סוגי מקוואות העשויים מבטון. בעבר, נהגו ליצוק בטון בלבד, ללא תוספת של ברזל בניין. על עשיית מקוה באופן זה כתבו הפוסקים (שו"ת "צמח צדק" י"ד סימן קע"ב, שו"ת מהרש"ם ח"ב סימן ק"ב), שאין בור המים נחשב כלי, שהרי אם ינסו להרימו הוא יתפורר, ולפיכך, המקום היחיד שבו הוא יכול לאכלס מים הינו הקרקע, וממילא הקרקע נחשבת כמקומו הקבוע של בור המים ודינו כקרקע.

המקווה הלונדוני: אולם, בשנת תרצ"ג, כאשר התעוררו פקפוקים על המקווה הישן שבלונדון, נבנה שם מקווה חדש, ולראשונה בבניית מקוואות, שילבו ברזל בניין ביציקת הבטון (מוריה שנה ח' במבוא לתשובת מהר"ם שפירא). עתה, כאשר נוצרה אפשרות פיזית להעתיק את בור המים ממקום למקום, שהרי הבטון והברזל יוצרים חומר חזק שאינו מתפורר, התעוררה מחלוקת רבתי בין הפוסקים.

היו שהכריעו, כי מקווה זה פסול לשימוש. כדעתם סבר גם הגר"י וויס זצ"ל, שאף מספר, שכאשר עמד בראש בניית מקווה מפואר, התנה עם קבלן הבנייה שלא ישתמש בברזל לצורך בניית בור המים. אולם, הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל, הגאון רבי מאיר שפירא זצ"ל ופוסקים רבים אחרים התירו את השימוש בבור מים שיצוק מבטון ומברזל.

עתה היה רבי מרדכי בנט מופתע ומשתאה, הלמאי לא שטח כבודו את הדברים על אתר, באזני קהל השומעים? מדוע הניח להם להבין כי קושיית מערערת את דבריו?

רבי עקיבא איגר השיב מיד, משל לא הבין את השאלה כלל: הן כבודו הוא המרא דאתרא והכל מחוייבים בכבודו, ואילו אני איני אלא אורח במקום זה. מעדיף אני להיות המנוצח מאשר המנוצח. למען יגדל כבודו של רב העיר בעיני בני עירו!

יצא רבי מרדכי בנט מחדרו של רבי עקיבא איגר, וציווה את שמשו להכריז בעיר כי הוא מבקש לשאת דברים בפני כל הקהל. עתה התכנס קהל רב יותר מבראשונה, לפי שגם מבני העיר שאינם תלמידי חכמים השתוקקו לדעת על מה ולמה מצא לנכון רב העיר לכנס אסיפה דחופה.

בנוכחות כל בני עירו פתח רבי מרדכי בדברים וסיפר את כל השתלשלות העניינים, על שאלתו בעיצומה של דרשת רבי עקיבא איגר, ועל הסיבה שבגינה נמנע הדורש לסתור את קושייתו.

רבי מרדכי בנט עשה כן למען ידע כל איש מישראל, כי תורתנו הקדושה מגביהה את לומדיה מעל הבלי העולם הזה ומשטחת בפניהם כלא היו, הרים של חשבונות ונגיעות התופסים מקום של 'כבוד' בקרב אנשים מן היישוב.

כשסיים רבי מרדכי את דבריו ידעו בני העיר והכירו כי גם רבם מגדולי בעלי המידות הוא... ושנים רבות עוד תדהדו הדברים בלב העדים הרבים למחזה המפעים, בראותם שני גדולי ישראל נערצים, נכבדים ומכובדים, מסיטים חישובי-כבוד כאבק פורח, ומקדשים את נותן התורה, בהראותם לעין-כל כי התורה מזככת את לבו ואת שכלו של הלומדה, איש איש לפי עמלו ויגיעתו בתורה.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת הדף היומי, ואנו נפוסים זאת בע"ה בטור זה. תוכנתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.il

ברכת התורה, העורך

מענה לשון

יחיד ורבים, זכר ונקבה (ג')

בפעמים הקודמות ראינו כי בלשון המקרא פֻּעַל הבא לפני כמה שמות יכול להיות בלשון יחיד (בהתאם לשם הסמוך לו) ולא רק בלשון רבים (בהתאם לכל השמות). נוסף ונדגים זאת מלשון מגילת אסתר (ב/כא): **"קָצַף גָּבְרָן וַתִּרְשָׁ",** במקום **"קָצַפוּ"**, וכן כתב רבי שלמה אלקבץ בפירושו "מנות הלוי", וז"ל: "ומצד שהתעוררות יצא מבגתן, והוא היה הנקצף והמעורר הראשון שפיתה לחבירו ושמר משמרתו ומשמרת חבירו, על כן בא עליו בלשון יחיד, וכמוהו: **וַעֲשֵׂה בְצִלְאֵל וְאֶהְיֶינָא,** מפני שהוא היה העיקר מייחס אליו העשייה, וכמוהו: **וַיִּקַּח יָשָׁם וַיַּפֵּת אֶת הַשְּׂמֵלָה** (בראשית ט/כג; עיי"ש ברש"י) ורבים כמוהו".

עיקרון זה נכון גם לגבי ההבחנה המקובלת **בדרך כלל** בין לשון זכר ללשון נקבה: בלשון המקרא פֻּעַל הבא לפני שמות שיש בהם גם זכר וגם נקבה, יכול להיות בלשון רבים (בהתאם לכל השמות), אך גם בלשון יחיד או **יחידה** (בהתאם לשם הסמוך לו). גם כאן, יש מסבירים כי אם הפעולה נעשתה על ידי **שני הגופים בשווה**, יבוא פֻּעַל בלשון רבים; אך אם **אחד** (או אחת) **מהם הוא הפועל העיקרי**, הוא יוקדם והפֻּעַל שלפניו יהיה בהתאם למינו (או למינהו).

כן כתב ר"א אבן עזרא (שם/ח) על הכתוב, **וַיִּוֹשֶׁב אֶת מִשְׁה וְאֶת אֶהְרֹן אֶל פְּרָעָה** - "לפי דעתך, כי אמר ויושב בעבור כי משה הוא העיקר, וככה **וַיַּדְבֵּר מִקֶּדֶם וְאֶהְרֹן** (במדבר יב/א) - היא היתה עקר הדבור".

אך כן, בפסוק שמצטט מסוף פרשת בעלעזר, הפֻּעַל המקדים את שני השמות מותאם לשם הסמוך **(וַיַּדְבֵּר מִקֶּדֶם וְאֶהְרֹן)**, אך הפֻּעַל המובא לאחר אֶהְרֹן שני השמות מתאים לכל הניל **(וַיֹּאמְרוּ: הֲבָק אֵךְ בְּמִשְׁה דָּבָר הִזְ הָלֵא גַם בְּנֵי דָבָר)**.

עיקר סברתם של המתירים את השימוש במקווה העשוי מבטון ומברזל מבוססת על כך, שאמנם ניתן לטלטל את בור המים ממקום למקום, אך מאחר שאין דרך העולם לעשות כן, ולא נשמע כדבר הזה, בטל בור המים לקרקע ואין דינו ככלי (עיי' עוד ב"בש"ט הלוי" חלק ה' שכתב להקל בשו"ת "אגרות משה" י"ד חלק א' שדן לגבי הברזלים אם הם מקבלים טומאה, ומצדד להקל. ועיי' ב"דברי יואל" י"ד סימן ע"ז וב"מנחת פיתים" י"ד סימן רע"א שפוסל).

דף ס"ט/א הלעיטהו לרשע וימות

הכנת מלכודת לתפיסת גנבים

מבואר בסוגייתנו, שבעל כרם רבעי צריך לציין אותו בפיוזר רגבי אדמה סביב הכרם, כדי שלא יכשלו בני אדם באכילת פירותיו מחוץ לירושלים בלא פדיון. כמו כן, גם מטע של פירות ערלה, יש לציין על ידי פיוזר חרסית [שברי רעפים - רש"י] סביבו. אולם, לדעת רבי שמעון בן גמליאל, הצורך בעשיית סימנים על פירות ערלה ופירות רבעי הוא בשנת השמיטה בלבד, בה פירות השדה הפקר ומותר לכל אדם ליטול מהם ללא רשות בעל השדה. אך בשאר שנים - "הלעיטהו לרשע וימות". כלומר: מאחר שהנטול את הפירות בלי רשות הבעלים הרי הוא גנב, אין אנו מצווים למנוע אותו מאיסור.

מדוע "הלעיטהו לרשע וימות"? רבים הם המפרשים הטורחים לבאר, מדוע לדעת רבי שמעון בן גמליאל, אין מצווה להזהיר את היהודי שלא יכשל באיסור, כפי שאנו מצווים על כך בכל התורה. הש"ך (י"ד קנ"א ס"ק ו', עיי"ש ב"דגול מרובה") מבאר, שאמנם מצווה על כל יהודי להזהיר את רעהו לבל יעבור על איסור, אך כאשר הלה עומד לעבור עבירה במזיד אין אנו מצווים למנוע אותו מכך. מעניין גם לציין את דברי ה"חזון איש" (דמאי ס"ח ס"ק ט) המבאר, שיהודי צריך להרגיש שעל ממון הזולת תלוי שלט ענק: "גזול! אסור לקחת!" ואם הגנב אינו שת את ליבו לכך, אין מוטל עלינו להתאמץ ולהודיע לו שבמעשהו הוא עלול לעבור על איסור נוסף.

עם כל זאת, דעתו של בעל "חוות יאיר" אינה נוחה מהסבר כלשהו והוא נותר בתמיהתו, מדוע באמת אין מצווה להפריש גם אדם זה מאיסור. שאלה זו ניקרה עמוקות בליבו של ה"חוות יאיר" (שו"ת חוות יאיר סימן קפ"ה וסימן קמ"ב), עד שהוא מסיים: **"ומי שיעלה ארוכה למכתי, רופא אומן יקרא"**.

הכנת מלכודת לתפיסת גנבים: מכל מקום, יש לברר, האם כשם שאין חובה להתריע בפני גנב על איסור הכרוך ב"מלאכתו", כך גם אין צורך להתריע בפניו על תקלות שונות העלולות להקרות בדרכו, כאשר הוא ייכנס למקום הגניבה? ואולי, גם מותר להציב איזו שהיא מלכודת לגנב ממנה הוא עלול להנזק?

במסכת דרך ארץ רבה (פרק ה') מסופר, שרבי יהושע הלך אורח בעליית ביתו, וכדי שהאורח, שלא היה מוכר לו אם אדם הגון הוא אם לאו, לא יוכל ליטול חפצים ולהמלט בחשכת הליל, נטל רבי יהושע את הסולם המוביל אל עליית הבית וממנה. ואכן, האורח לא אכזב, ובחצות הלילה כאשר ביקש להימלט עם שללו הרב, הוא לא הרגיש בהעדרו של הסולם, ובשעה שנוהר את רגליו כדי להניחן על שלבי הסולם, הוא נפל ושבר את מפרקתו. הרי לנו, לכאורה, כי מותר להטמין מלכודת לגנב.

אולם, הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל כתב (שו"ת מנחת שלמה חלק ג' סימן ק"ה), כי אסור להטמין מלכודת העלולה לגרום חבלות לגנב. לדבריו, גם רבי יהושע לא התכוון להטמין מלכודת לארחו. כל כוונתו של רבי יהושע היתה לאלץ את האורח להמתין בעליית הגג עד שיתעוררו בני הבית בשחרית, אך לא כדי שישבור את מפרקתו או איבר חיוני אחר, שהרי אם אך היה הגנב מתבונן קמעא, הוא היה מבחין בהעדרו של הסולם.

חובה להציל גנב מן הסכנה: לא זו בלבד שאין לגרום פגיעות וחבלות לגנב, אלא גם כתב ה"פתחי תשובה" (י"ד סימן רנ"א ס"ק א'), שלדעת פוסקים רבים, אם גנב ידוע ומפורסם נקלע לסכנה, **חובה להצילו**, שהרי הוא מומר לתאבון ולא מומר להכעיס.

לרופף חבלי כביסה כמלכודת לגנב: באחת משכונות בני ברק פעל גנב סדרתי, שנהג להעזר בחבלי הכביסה, כשהוא מקפץ בלוליינות מחבל כביסה אחד לרעהו. אחד התושבים הגה רעיון מבריק, שדיירי הקומות העליונות ירופפו את חבלי הכביסה, וכך הגנב יטפס, יקפוץ, יתלה על חבל רופף ו...

אולם, ישראל מאמינים בני מאמינים, אינם פועלים בלא להתייעץ עם רבנים, שהורו להם כי הדבר אסור לחלוטין, שהרי אם מצווה לסייע לגנב שנקלע לסכנה, ודאי שאין להכניסו אליה (ספר "חכם לב יקח מצוות"). רב פיקת, מתושבי העיר, יעץ לתושבי השכונה, כי אם אין ברצונם ליפול כפרי בשל לידי הגנב, עליהם למחר ולהסיר את חבלי הכביסה לחלוטין, כפי שנהג רבי יהושע, שהסיר את הסולם מעליית הגג.

אף ששניהם דברו, מרים היתה העיקר, ולכן הוקדמה כאן הנקבה לזכר, ואף הפעל המקדים הותאם רק לה. וכיצא בדבר פרש רד"ק בשופטים ה/א: **"ותשר דבוקה ונקב בן זביעלם** - לפי שדבורה עיקר המעשה". וכך כותב רד"ק בפרשת האלמנה הצרפית ואליהו הנביא על הכתוב: **"ותאכל היא נהוא [כתיב: הוא והיא] וביתה"** (מלכים א' יז/טו), וז"ל: **"הכתוב: הזכר בתחילה והנקבה באחרונה, והקרי להפך, ושניהם עניין אחד, כי שניהם אכלו. אבל מנהג הלשון הוא כשיזכר זכר ונקבה כאחד, יפול הלשון על הקודם, אם זכר אם נקבה, והראשון הוא העיקר, לפיכך נזכר בראשונה, כמו: ויתדבר מרים ויאמר, ויתקב אסתר המלכה בת זביעל ומרדכי היהודי (אסתר ט/ט), קים עליהם מרדכי היהודי ואתר המלכה (שם לא), וכן: ותאכל היא נהוא; כי היא העיקר, ואף על פי שעל ידי אליהו בא לה הנס, ובדרש (פרקי דר"א, ל"ב): הוא והיא כתוב - בזכות אליהו אכלו"**.

עד כאן הבננו את דברי התלמוד (בבא קמא דף נד/א) **"ונפל - טובא משמע"**. דיינו: ניתן לפרש פעל בלשון יחיד גם על רבים, כמו אילו כתוב: **"ונפלו"**. כלומר, באופן בסיסי ישנה חלוקה בין לשון יחיד לרבים ובין זכר לנקבה. לפי תפיסה זו, עלינו לתרץ פסוקים רבים היוצאים מן הכלל בהסברים שונים. ברם, ניתן להסביר את דברי התלמוד באופן יותר מילולי: אכן, **"ונפל - טובא משמע"**, הפועל **"ונפל"** אינו מיוחד לרבים ביסודו של דבר, ובאמת **"ונפל"** יכול להיאמר על הרבים והן על יחיד, וכן על יחידה. תפיסה מפתיעה זו נאמרה במפורש לפני שבע מאות שנה על ידי החכם רבי יוסף אבן קספי בפרק יז-יח בספר הדקדוק שלו, "רתוקות ספך" (עדיין בכתב יד; נמצא בספרייה הלאומית בגבעת רם בירושלים כתיב רומא - אנג' ליקה 60. מספרו במכון כתיב בספרייה הלאומית: 41708), שם מסביר שחילופי זכר ונקבה או יחיד ורבים במקרא אינם מוקשים מעיקרא, שכן ניתן לתאר כל עצם בתיאור מיוחד (ספציפי) או כוללני, ואם יש תיאור מיוחד זהו "חסד" עבור הקורא. לכן, הייחוד של צורת נקבה לנקבה וכדו אינם הכרח אלא רוב סטטיסטי: בדרך פשוטית זו הוא מסביר מקראות רבים בשונה מהמפרשים שקדמוהו (ראב"ע, רד"ק) עליהם הוא חולק מפורשות, כגון (שמואל א' ד יז): **"וארון האלהים נלקחה"** (במקום: נלקח), ועיי' רד"ק. **להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב.ב. דוא"ל u-frank@neto.bezeqint.net**

לעילוי נשמת

מרת **רחל פלדמן** ע"ה

ב"ר מנחם סגל ז"ל נלב"ע ד' באדר תרצ"ז

תנצב"ה

הנוצחה ע"י נכדה

הר"ר **שלמה אליהו פלדמן** שיחי' גבעתיים

לעילוי נשמת

מרת **הענה פרידלנד** ע"ה

ב"ר אברהם יהודה ז"ל

נלב"ע י' באדר תשנ"ח

תנצב"ה

לעילוי נשמת

הר"ר **אורי פייביש טאובר** ז"ל

ב"ר אליעזר ז"ל נלב"ע ז' באדר ב' תש"ל

תנצב"ה

הנוצחה ע"י ידידיו

משפ' פרידלנד שיחיו - גבעת שמואל,

ומשפ' טאובר שיחיו - ת"א, אלעד

לעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה מרגלית** ז"ל

נלב"ע ד' באדר תרפ"ו

ומרת **מרים מרגלית** ע"ה

תנצב"ה

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

דף ס"א ושל קברות בסיד

האם תחת כל מצבה טמון מת?

סוגייתנו מציינת דרכים שונות להזהיר את האדם להתרחק מן העבירה, ומן האפשרות להכשל בה בלא יודעין. בין יתר ההרחקות, נהגו לצבוע את סביבות הקבר בסיד לבן, שצבעו כצבע עצמות המתים, כדי להזהיר ולהתריע, כי במקום זה טמון מת.

שני טעמים להרחקת בני אדם מקברים: מדברי הראשונים אנו למדים, כי שני טעמים ישנם להרחקת בני אדם מן הקברים. הרמב"ם (פירוש המשניות, מעשר שני פרק ה' משנה א') מפרש, שסיבת ההרחקה היא למנוע את הכהנים מלהטמא בטומאת מת. לעומת זאת, רש"י (מועד קטן ה"א ד"ה "מצינין") מבאר, שההרחקה נועדה למנוע בני אדם הנושאים פירות תרומה מהגעה אל הקבר, כדי שלא תיגרם טומאה לפירות התרומה שהם נושאים עמם.

פרופסור נכבד לרפואה, פנה אל בעל ה"בנין ציון" (שו"ת, סימן קי"ט) ושאלתו בפיו: ברצונו להשרות גופת נפל בין שרף, ולשמרה במבחנת זכוכית למען תעמוד ימים רבים ללימוד חכמת הרפואה. היש מניעה הלכתית לנהוג כך?

כאשר אנו דנים בנושא זה, תחילה יש לברר, האם אין חובת קבורה גם על נפלים. ובכן, לדעת ה"מגן אברהם" (או"ח סימן תקכ"ו ס"ק כ'), מצווה וחובה לקבור נפל, ואין כל היתר לשמרו במבחנה. אולם, לדעת בעל "הגהות מיומניות" (רמב"ם, הלכות מילה, פרק א' ס"ק י') אין מצווה ואין חובה לקבור נפלים.

לדעת הסוברים שאין מצווה לקבור נפל, יש, איפוא, לדון בשאלתו של הרופא שביקש לשמר את הנפל. לכאורה, ההכרעה בנושא זה תלויה בטעמים שנזכרו לעיל לציון הקברים. שכן, אם כדברי רש"י, שסיבת ההרחקה מן הקברים היא כדי שלא יטמאו פירות תרומה, הרי בימינו כולנו טמאי מתים, התרומה טמאה בלאו הכי, ואין כל עילה לאסור זאת. אולם, לטעמו של הרמב"ם שהרחקת בני אדם מן הקבר נועדה למנוע את הכהנים מלהטמא בטומאת מת, סיבה זו קיימת גם בימינו, שהרי גם כיום, הכהנים מצווים שלא לטמא עצמם, אף על פי שהכל טמאים בטומאת מת, ולפיכך, אין להתיר לפרופסור לשמר את גופת הנפל במבחנה, כי גופתו מטמאה.

בעל "בנין ציון" מכריע כי אמנם רש"י הזכיר טעם אחד בלבד - פירות תרומה, אך ודאי גם לדעתו ציון הקבר גם נועד להרחקת הכהנים ממנו, ולכל הדעות אין הפרופסור רשאי לשמר את גופת הנפל, אלא יש להביאה לקבר ישראל.

מיהו רבי זכריה ב"ר ידידיה? בקשר לכך מעניין להוסיף, שאף שיש חובה לציון את הקברות, מכל מקום, לא כל מצבה מציינת בהכרח שתחתיה טמון בר-מינן. היה זה בימי ה"חתם סופר", כאשר יהודי התיידד עם שכנו הנכרי ונכנס בקביעות לבקרו בביתו. באחד מביקוריו להפתעתו הוא גילה בחצר לוח אבן. משהפך היהודי את הלוח, נחשפו לפניו מצבה עם הכיתוב: "פ.ג. איש הגון ר' זכריה ב"ר ידידיה נפטר בעויה"כ לשנת קנ"ט לפ"ק". השכן היהודי, שהיה כהן, שיגר את שאלתו אל ה"חתם סופר", שיורהו אם יש לחשוש שמא בחצר קבור יהודי, ועליו להמנע מכניסה אל החצר כדי שלא להיטמא.

לא כל מצבה היא סימן לקבר: ה"חתם סופר" (שו"ת, חלק ב' י"ד סימן של"ז) מאריך בתשובתו, ובתוך דבריו הוא מציין, כי מאחר שאין ידוע שחצרו של הגוי שמשה כמקום קבורה של נפטרים יהודים, וכמו כן המצבה היתה מונחת על פניה, אין להכריע שבמקום זה נקבר יהודי, מפני שיתכן שבביתו של הגוי התגורר בעבר מסתת מצבות שהכין מצבה לקברו של אותו יהודי, ובסופו של דבר היא נותרה ללא שימוש. כמו כן, יתכן שביתו של הגוי שימש כמחסן של ה"חברא קדישא" ומצבה ישנה זו התגלגלה אל החצר. מכל מקום, מסיים ה"חתם סופר", כי אם ירצה הכהן להחמיר שלא לדרוך במקום המצבה, תבוא עליו הברכה.

ספר מאורות הדף היומי**- כרך ה' - על מסכתות בבא קמא ובבא מציעא**

מיטב הנידונים ההלכתיים, האקטואליים והמרתקים, דף אחר דף, בספר עב כרס, מבית "מאורות הדף היומי".

נסא דברכתא

מעומקא דליבא
נשגר בזאת ברכת מזל טוב
לרגל השמחה השרויה במעונם של
הרבנים מגידי השיעורים מבית מדרשנו

הרה"ג אסף אשכול שליט"א

ביהכ"ס זמירות דוד - רכסים
לרגל הולדת הבן

הרה"ג יהודה מרדכי כהן שליט"א

ביהכ"ס פאר ישראל - חיפה
לרגל הולדת הבת

הרה"ג ישראל דוד כהן שליט"א

ביהכ"ס בשלישות הראשית - רמת גן
לרגל הולדת הבת

בברכת התורה ולומדיה
מאורות הדף היומי

לעילוי נשמת

הר"ר אהרן גדליה הופמן ז"ל

ב"ר חיים יהודה ז"ל

נלב"ע ד' באדר תשכ"ה

תנצב"ה

הונצח ע"י התנו ובתו ידידינו
הר"ר ישראל פרנס ומשפ' שיחיו - פ"ת

הקדם והנצח**את נשמות יקיריך ז"ל**

שיום הזיכרון שלהם חל בחודשים:

אייר - סיון - תמוז - אב**בגמרא המיוחדת "מהדורת נר תמיד" בהוצאת "מאורות"****לפרטים והרשמה: (שי) טל. 03-5775307 פקס. 03-7601020****מאורות הדף היומי**

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת חתם סופר) 5
Wagman street 1 ת.ד. 471 בני-ברק
P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL טל: 03-5775333
tel: +972-3-5775333 פקס: 03-7601020
Fax: +972-3-7601020 E-mail: meorot@meorot.co.il
אימייל:

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307
מוקד ההזמנות 151-500-700